

Research Article

Journal of New Tourism Trends (JOINNTT) 2(2), 192-208, 2021

Received: 13-Nov-2021 Accepted: 16-Dec-2021

SAKARYA UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES

Yurt Dışı Sigortalı ve Yabancı Ülke Vatandaşı Hastaların Dental Turizm Açısından Karşılaştırılması: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Hastanesi Örneği

Ceyda IŞIK^{1*} , Abdullah TANRISEVDİ²

¹Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Türkiye. cceydaisikk@gmail.com

²Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Türkiye. atanrisevdi@gmail.com

ÖZ

Dental turizm günümüzde giderek büyüyen bir alt sağlık turizmi türü haline gelmiştir. Fiyatların yüksek olması ve uzun bekleme süreleri hastaların farklı destinasyonları tercih etmesine yol açmaktadır. Genel olarak, hastaların farklı destinasyonları tercih etmelerinde; kültürel farklılıklar, mesafe, fiyatlandırma ve doktorların uzmanlıkları önemli faktörler rol oynamaktadır. Bu çalışmada Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) Diş Hekimliği Fakültesi hastanesinden hizmet alan yurtdışı sigortalı ve yabancı ülke vatandaşı hastaların demografik özellikleri, aldıkları dental hizmetler ve ekonomik katkılarının karşılaştırmaları yapılmıştır. Veriler hastaneye ait sosyal güvenlik kurumu (SGK) veri tabanından rapor olarak alınmış ve analizler hastane yönetiminin yazılı izniyle elde edilen 2,516 sayfalık resmi belge üzerinden gerçekleştirilmiştir. Analizler 2014-2020 yılları arasındaki 438 hastayı kapsamıştır (289 yurtdışı sigortalı ve 149 yabancı ülke vatandaşı). Veri tabanından çekilen hastalar ilk olarak yurtdışı sigortalı ve yabancı ülke vatandaşı olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Ön incelemenin ardından yaş, cinsiyet, statü, yakınlık, ikamet yeri, geliş devri ve ödenen ücret gibi değişkenler ayrı kategoriler altında pivot tablosuna aktarılarak karşılaştırma yapmaya uygun hale getirilmiştir. Çalışma sonucunda yurtdışı sigortalı olanlardan özellikle Almanya'dan gelen hastaların dental turizm bağlamında önemli bir niş hedef pazar olarak değerlendirilebileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık turizmi, dental turizm, yerleşik yabancı, yurtdışı sigortalı, yabancı ülke

Comparison of Foreign Insured and Foreign Citizen Patients in terms of Dental Tourism: The Case of Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Dentistry

ABSTRACT

Dental tourism has become a type of sub-health tourism, growing gradually and attracts the attention of patients from different segments. High prices and long waiting times lead to the fact that patients prefer different destinations. In general, cultural differences, distance, pricing and the expertise of doctors play an important role in patients' choice of different destinations. In this study, demographic characteristics, dental services and economic contributions of foreign insured and foreign national patients receiving services from Aydın Adnan Menderes University (ADU) Faculty of Dentistry hospital were compared. The data were gathered through a report from the hospital's social security institution (SSI) database and the analyses were carried out through a 2,516-page official document obtained with the written permission of the hospital administration. The analyzes included 438 patients between 2014-2020 (289 insured abroad and 149 foreign citizens). Patients who were withdrawn from the database were first divided into two categories: foreign insured and foreign citizens. After the preliminary examination, variables such as age, gender, status, place of residence, transfer of arrival and paid wages were transferred to the pivot table under separate categories to made suitable for comparisons. As a result, it can be argued that patients from Germany can be considered as an important niche target market in the context of dental tourism.

Keywords: *Medical tourism, dental tourism, foreign residence, foreign insurance, foreign country*

1 Giriş

Çoğu yaş almış insanın farklı bir ülkeye göç etme kararını öncelikli olarak etkileyen faktör, yaşam döngüsündeki sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektir (Sastri, 1992). Yaşam döngüsünde dişler de kişinin yemek yeme ve konuşabilme gibi gündelik yaşamına devam edebilmesi açısından hayati fonksiyonlara sahip organlarımızdır (Özbek, 2015). Diğer yandan hastaların buldukları ülkelerde sahip oldukları sigorta paketlerinin dış tedavilerini kapsamaması ya da çok yüksek primler ödemeyi gerektirmesi (Ancy, Shenoy ve Jodalli, 2020) ve teşhis/tedaviler için uzun bekleme sürelerine maruz kalınması gibi faktörlerden dolayı hastalar dental turizm için farklı destinasyonlara yönelmek durumunda kalabilmektedirler (Işık, 2019). Bu tür faktörler uluslararası turizm ve seyahat endüstrisinde dental turizm (Amerikan Dış Hekimleri Birliği, 2021) ya da “denturizm”, “dental seyahat” veya “dental tatil” (Lubowiecki-Vikuk, 2018) gibi isimlendirmelerle tanımlanan bir turizm türünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Türkiye'nin bir sağlık turizmi destinasyonu olarak dünyada önemli bir yere sahip olduğuna ilişkin literatürde açıklamaların bulunduğu görülmektedir. Sözelimi Bagga, Vishnoi, Jain ve Sharma (2020) tarafından yapılan bir çalışmada alternatif sağlık turizm destinasyonu tercihleri yapılırken ülke sıralamalarında Tayland'ın birinci sırada olduğu, ikinciliği Türkiye ve Malezya, üçüncülüğü ise Kanada ve Brezilya'nın takip ettiği belirlenmiştir. Dang, Nguyen, Wang, Day ve Dang (2020) de en iyi uluslararası sağlık turizm destinasyonları arasında; Kosta Rika, Hindistan, Malezya ile beraber Türkiye'nin de bulunduğunu tespit etmişlerdir. Benzer durum dental turizm açısından da söz konusudur. Nitekim dental turizm alanında Macaristan'ın lider pozisyonda olduğu, bu ülkeyi takip edenlerin ise Polonya, Türkiye ve Hırvatistan olduğu açıklanmaktadır (Zoltan ve Maggi, 2010).

Genel olarak ele alındığında sağlık turizmindeki hastaların farklı bir ülkeye yönlendirmede rol oynayan temel motivasyon faktörleri arasında; mesafe (yaşanılan ülke-destinasyon arasındaki uzaklık), genel fiyatlandırma ve ilgili alandaki uzmanlık düzeyi olduğu ifade edilmektedir (Hanefeld, Lunt, Smith ve Horsfall 2015; Zhang, Seo ve Lee 2013; Işık, 2019). Dental turizmde ise söz konusu faktörlere ilave olarak hastaların kendilerini kültürel açıdan yakın hissettikleri destinasyonlara yönelme eğilimleri de dikkat çeken farklı bir motivasyon faktörü şeklinde açıklanmaktadır (Kovacs ve Szocska, 2013; Akbar vd., 2020; Jaapar, Musa, Moghavvemi ve Saub 2017). Nitekim talep edilen tedavi türüne göre hastalar, bazen kıtalar arası bazen ise kısa mesafeleri de tercih edebilmektedir (Hanefeld, Lunt, Smith ve Horsfall 2015). Sözelimi Nexhipi (2018) coğrafi yakınlık nedeniyle dental turizm amacıyla Arnavutluk'a gelen hastaların %10'unun Alman vatandaşlarından oluştuğunu

belirlemiştir. Öte yandan, dental turizm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin dışında küçük bölgelerde de ekonomik katkı yaratabilmektedir (Ancy, Shenoy ve Jodalli 2020). Buna göre dental turizm büyük illerden ziyade Marmaris (Özgürel ve Avcıkurt, 2018), Kuşadası (Işık, 2019), Bodrum (Özgüneş, 2017) gibi ilçelerde de önemli mikro-ekonomik etkilere sahiptir. Bu bölgelerin ortak noktasında hastaların tedavileri esnasında ya da tedavileri tamamlandığında turistik ürünlerden yararlanma potansiyelinin daha fazla oluşu dikkat çekmektedir. Işık ve Tanrısevdi (2020)'nin elde ettiği bulgulara göre, yurtdışı sigortalıların Kuşadası'na dental tedavi hizmeti almak için geldikleri ve gelen kişilerin akraba-arkadaş ziyaretlerini de gerçekleştirebildikleri ve varsa ikinci konutlarını da ziyaret ettikleri belirlenmiştir. Nitekim Schanzel ve Yeoman (2015)'in ifade ettiğine göre "aile turizmi veya "akraba-arkadaş ziyareti turizmi" dünya turizm endüstrisinin %30'unu oluşturmaktadır. VFR amacıyla Türkiye'de yaşayan yabancıların oranı %96,3 olarak saptanmıştır (Özgürel ve Avcıkurt, 2017). Dolayısıyla yurtdışı sigortaya sahip hastaların dental turizm açısından önemli bir hedef pazar seçeneği olarak dikkate alınmasında yarar bulunmaktadır. Ancak literatürde bu pazarın mevcut durumuyla ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle literatürde görülen bu boşluğu doldurmak üzere bir devlet üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi verilerinden yararlanarak yurtdışı sigortalı hasta pazarı aynı sağlık kuruluşundan hizmet alan yabancı ülke vatandaş pazarıyla karşılaştırılması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçların gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutması, aynı zamanda hastane yönetimlerinin belirleyecekleri pazarlama stratejilerine katkıda bulunması beklenmektedir.

2 Kavramsal Çerçeve

2.1. Yurt Dışı Sigortalı ve Yabancı Ülke Vatandaşı Kavramları

Türkiye'ye gelen hastalar turistler dışında literatürde yeterince vurgulanmayan yurt dışı sigortalı ve yabancı ülke vatandaşı hastalar olmak üzere iki farklı kategoride değerlendirilebilmektedir (Işık, 2019). Yurt dışı sigortalılar; 1961'de Almanya, 1964'te Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'te Fransa ve 1967'de Avustralya gibi çeşitli ülkelerle yaptığı antlaşmalarla 6,5 milyona yakın Türk Vatandaşının yurtdışında çalışması ile başlayan ve sigortalarını yurtdışında yaptırarak Türkiye'de bulunan kişileri kapsamaktadır (Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı [YTB], 2021). Türkiye Göç Raporu (2016)'na göre 2016 yılında sınır kapılarından 3.808.463 kişi ile giriş yapan ve 3.840.104 kişi ile çıkış yaparak ilk sırada Almanya bulunmaktadır. T.C. Göç İdaresi istatistiklerine göre 2020 yılında hudut kapılarından giriş yapan ülkeler sırasıyla; 2.116,749 Rus vatandaşı ile Rusya, 1.242,464 Bulgar vatandaşı ile Bulgaristan ve 1.119,120 Alman vatandaşı ile Almanya ilk üç sırayı oluşturmaktadır (Göç İdaresi, 2021).

Buna göre yurtdışında yaşayan ve sonrasında ikametlerini Türkiye'ye aldırarak Türk vatandaşları 2020 yılında 88,29 TL ödeyerek genel sağlık sigortasından (GSS) yararlanabilmektedir. Ancak ülkeler arası sosyal güvenlik kurumu (SGK) anlaşması bulunmayan yabancı kişiler ise ücretsiz olarak Türkiye'deki sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadırlar (YTB, 2021).

Öte yandan yabancı ülke vatandaşı olan kişiler ise daha önce Türkiye'ye gelmiş, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan ve hayatının bir bölümünde Türkiye'de yaşayan kişiler olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2008). Yabancı uyruklular; uzun dönem, kısa dönem, aile ve öğrenci ikamet izni gibi çeşitli izinlerle doksan gün, sonrasında ise uzatma başvurusunda bulunarak Türkiye'de ikamet edebilmektedirler. Bunların dışında yabancı ülke vatandaşları kendi konsolosluklarında çalışma izni alarak da Türkiye'de ikamet edebilmektedirler (Türkiye Göç Raporu, 2016). Türkiye Göç Raporu (2016)'na göre 244.034 kişi kısa dönem, 63,546 kişi aile, 61,116 öğrenci ve 56.591 kişi çalışma izni ile Türkiye'de yaşamlarını sürdürmektedir. İkamet izni ile Türkiye'de 2020 yılında 886.653 kişi, 2021 yılında 1.032,46 kişi yaşamakta, Aydın'da ise 7.531 kişi ikamet izni ile ikamet etmektedir (Göç İdaresi, 2021).

İkinci konut kavramı ise genellikle turizm bölgeleri ile bütünleşmiş turistik konut olarak adlandırılan bir kavramdır. İkincil konutlar tatil zamanı yararlanılan, deniz, göl, akarsu gibi yerlere yakın olarak konumlandırılmış olan gayrimenkullerdir. 1970' li yıllarda deniz suyunun hastalara iyi geldiği düşüncesi ile kıyılardaki konut sayısı artmıştır. Yılın büyük bir bölümünde boş kaldığı için 'ikincil konut' olarak isimlendirilmektedir. İkincil konut edinmede ilk neden tatil olsa da aile büyükleriyle ilgilenme, çocuklar ile zaman geçirme ve daha uzun tatil yapabilme gibi sebeplerle konut edinilebilmektedir. Bu konutları kullanım zamanları ise coğrafi bölgelere bağlı olarak gerçekleşen turizm türüne göre ana, ara ve ölü sezon olarak süreç açısından değişmektedir (Emekli, 2014). TÜİK verilerine göre Türkiye'de 2013 yılında 1.157,190, 2019 yılında 1.348,729, 2020 yılında ise 1.499,316 gayrimenkul satışı gerçekleşirken, Aydın il ve ilçelerinde ise 2013 yılında 24.124, 2019 yılında 30.053, 2020 yılında 33.778 gayrimenkul satışı gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). Dolayısıyla Türkiye gerek yabancı ülke vatandaşları gerekse zamanlarının bir bölümünü Türkiye'de geçirmek isteyen Türk kökenli kişiler tarafından tercih edilen bir ülke haline gelmiş ve bu ivme sağlık turizmi operasyonlarına da katkıda bulunma potansiyeli yaratmıştır.

2.2. Dental İşlemler

Sağlık hizmetleri açısından Türkiye'de üniversite hastaneleri önemli bir rol üstlenmektedir (Beylik ve Kayral, 2015). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi de dental turizm alanında Kuşadası'na yakınlığı sebebiyle kamuya ait önemli bir sağlık kurumudur (Işık, 2019). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi ilk defa 17 Aralık 2013 tarihinde poliklinik olarak hizmet vermeye başlamıştır (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi [ADU], 2021). 26.04.2011 tarih ve 27916 sayılı resmi gazetede yayınlanan torba yasa kapsamında diş hekimliği; ağız diş ve çene radyolojisi, periodontoloji, restoratif diş tedavisi (dolgu), protetik diş tedavisi (protez), ortodonti, çocuk diş hekimliği (pedodonti), ağız diş ve çene cerrahisi ve endodonti olarak sekiz ayrı anabilim dalı olarak belirlenmiştir.

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi 2019-2023 Stratejik Planı'na göre (2018), Diş Hekimliği Fakültesi hizmet vermeye başladığı tarih itibarıyla toplamda 210.335 muayene ve 846.602 tedavi hizmeti sunmuştur. Ayrıca dört yataklı ameliyathanesinde 1.671 hastaya genel anestezi altında ameliyathalar gerçekleştirilmiştir. Hastalara; ilk muayene, kanal tedavisi, diş eti tedavisi, protez, dolgu, ortodontik tedaviler, çene- yüz bölgesi travmalar, kapanış bozuklukları, implant uygulamaları, 20 yaş diş operasyonları, çene bölgesinde meydana gelen kemik kayıpları, çene eklemi rahatsızlıkları, diş çekimi ve çocuk diş hekimliği hizmetleri verilmektedir (akademik.adu, 2021).

Dental turizmde birçok ülke rekabet içerisinde ve bu durumu etkileyen en önemli faktörlerden biri fiyat unsurudur. İngiltere'de protez 850 Euro, İtalya'da 750 Euro, Slovenya'da 450 Euro, Almanya'da 581 Euro, Sırbistan'da 300 Euro'dur. Diğer yandan İngiltere'de cerrahi implant 1,800 Euro, İtalya'da 1,300 Euro, Slovenya'da 1,300 Euro, Almanya'da 1,000 Euro ve Sırbistan'da 550 Euro olarak fiyatlandırılmaktadır (Jezdovic, Popovic, Plavljanic, ve Antic, 2021). Türkiye'de ise protez 124-206 Euro ve implant 274-364 Euro arasında değişmektedir (Tanrısevdi ve Işık, 2020). Türkiye restoratif, protetik, ve ortodonti alanında Macaristan'a kıyasla daha uygun fiyatlı olup, periodontoloji alanında ise daha yüksektir (Tanrısevdi & Işık, 2020).

3 Metodoloji

Çalışma, yurtdışı sigortalı ve yabancı ülke vatandaşı hastaların karşılaştırmasını gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç çerçevesinde en uygun veri toplama yönteminin doküman analizi olduğu düşünülmüştür. Doküman analizi, elde edilen belgelerin sistematik bir şekilde analiz edilmesini sağlayan nitel bir araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Bunun için 2014-2020 yılları arasında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinden hizmet alan yurtdışı sigortalı ve yabancı ülke vatandaşlarına ait ikincil verilerden yararlanılmıştır. Veriler hastane başhekimliğine sunulan

verilere erişim dilekçesine karşılık alınan onay yoluyla temin edilmiştir. Veriler Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) veri tabanından yurtdışı sigortalı ve yabancı ülke vatandaşı olarak aylara göre indirilmiştir. Bu raporlarda aylık olarak hizmet alan hastaların demografik bilgileri, yaptıkları dental işlemler ve bu hizmetlere karşılık yapılan ödeme bilgileri yer almaktadır.

İlk olarak, hastane yönetimi izniyle elde edilen 2,516 sayfalık PDF raporu faturalama bölümünden alınmıştır. Sonrasında hastaneye gelen hastaların geldikleri ülkelerdeki şehirler bazındaki ikametleri tablolaştırılmıştır. Çalışma verilerinde yer alan hasta ikamet durumları, aynı zamanda Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi Hastanesi sekreteryası programından yararlanılarak T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVI) veri tabanından da kontrol edilmiştir. Veriler çalışmanın içeriğinde belirtilen ana kriterler üzerinden sistematik bir hale getirilmek üzere pivot tablolara dönüştürülmüştür. Pivot tabloları, büyük veri kümelerini analiz etmede tercih edilebilen veri analiz yöntemlerinden birisidir. Pivot tablosu oluşturabilmek için verilerin öncelikle M.S. Excel Programına kaydedilmesi gerekmekte, seçilen filtreler aracılığı ile M.S. Excel veri tabanından yeni tabloların oluşturulması mümkün olabilmektedir. Veri kaynağı tablosunda ilk satıra sütunun başlıklarını eklenmekte ve veri girişleri buna göre yapılmaktadır (Dierenfeld ve Merceron, 2012).

İkinci aşamada 2516 sayfadan oluşan rapor 19.08.2020- 20.01.2021 tarihleri arasında 216 sayfalık M.S. Excel tablosuna dönüştürülmüştür. Pivot tablosu, M.S Excel'deki verilere sütun ve satır aralıkları belirtilerek filtrelerin eklenmesi ve istenen kategorilerin işaretlenerek yeni Excel tablosunun otomatik olarak oluşturulması yoluyla tamamlanmıştır. Bu sayede aynı hasta farklı tarihlerde veya farklı yıllarda hastaneden hizmet almış olsa dahi belirlenen filtreler yoluyla kişiye özgü dosya numaraları aracılığı ile hiçbir veri kaybına sebebiyet vermeden tablolara aktarılması sağlanabilmektedir.

4 Bulgular ve Tartışma

Yurtdışı sigortalılar 2014, yabancı ülke vatandaşları 2016 yılı itibari ile Adnan Menderes Üniversitesi'nden (ADU) hizmet almaya başlamışlardır. 2014-2020 yılları arasında Tablo 1'de görülebileceği üzere 289 yurtdışı sigortalı ve 149 yabancı uyruklu toplam 438 hasta tedavi almak için başvuruda bulunmuştur.

Verilere göre Türkiye'de ikamet etmekte olan yurtdışı sigortalı 167, Yabancı ülke vatandaşı ise 146 kişidir. Yurtdışında ikamet etmekte olan 122 kişi yurtdışı sigortalı, 3 kişi ise yabancı ülke vatandaşı olup halen yurtdışında yaşamaktadır.

Tablo 1: İkamet Türü ve Sigortalılık Türü Bakımından Gelen Hastalar

İkamet Türü	Sigortalılık Türü	
	Yurt Dışı	Yabancı Ülke Vatandaşı
Türkiye' de İkamet Edenler	167 (%37.9)	146 (%33.4)
Yurtdışında İkamet Edenler	122 (%27.9)	3 (%0.7)
Toplam	289 (%66)	149 (%34)
Genel Toplam	438	

Türkiye'de yaşayan yurtdışı ve yabancı ülke vatandaşı hastalar (Tablo 2); yakınlık, cinsiyet ve statü olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Yakınlık olarak hastaların kendisi, eşi ve çocuğu şeklinde üç alt başlık, cinsiyet kadın ve erkek olarak iki alt başlık ve statüler; emekli, diğer ve çalışan olmak üzere üç ana başlıktan oluşturulmuştur. Diğer kategorisinde yer alan kişiler ile ilgili ise herhangi bir detay mevcut değildir.

Tablo 2: Türkiye'de İkamet Eden Yurtdışı Sigortalı ve Yabancı Ülke Vatandaşı Hastaların Demografik Özellikleri

Yurtdışı Sigortalı	Yabancı Ülke Vatandaşı	Toplam
--------------------	------------------------	--------

İller	Yakınlık			Cinsiyet		Statü			Yakınlık			Cinsiyet		Statü			
	Kendisi	Eşi	Çocuğu	Erkek	Kadın	Emekli	Diğer	Çalışan	Kendisi	Eşi	Çocuğu	Erkek	Kadın	Emekli	Diğer	Çalışan	
Aksaray	1			1			1										1
Antalya									1			1		1			1
Ankara	1			1		1			1			1				1	2
Aydın	146			66	80	118	28		59	57	10	47	79	17	44	65	272
İzmir	5			3	2	2	3		1	3		4	1		3		9
Muğla	6			2	4	5	1		5	7		4	8	3	1	8	18
Bursa	1			1		1			1			1	1				2
Erzurum	1				1		1										1
Hatay	1				1		1										1
Kırklareli	1			1			1										1
Kocaeli	1				1	1											1
Rize	1				1	1											1
Sivas	1			1			1										1
Uşak	1				1		1		1			1				1	2
Toplam	167	0	0	76	91	129	38	0	68	68	10	53	93	22	46	78	313

Tablo 2’de Türkiye’de ikamet eden yurtdışı sigortalıların daha çok Aksaray, Ankara, Aydın, İzmir, Muğla, Bursa, Erzurum, Hatay, Kırklareli, Kocaeli, Rize, Sivas ve Uşak’ta ikamet eden hastalar olduğu görülmektedir. Yabancı ülke vatandaşları ise Antalya, Ankara, Aydın, İzmir, Muğla, Bursa ve Uşak’ta ikamet etmektedir. İkamet yerine göre ise ADÜ Dış Hekimliği Fakültesi hastanesine Türkiye’de en yüksek hasta katılımının 146 (%88) kişi ile Aydın olduğu belirlenmiştir. Hastaneden diğer 14 ilden toplamda 167 hasta hizmet almıştır. İlginç bulgulardan bir diğeri de yurtdışı sigortalı olanların tamamının hastaneye bireysel olarak geldiği, refakatçilerinin olmadığı veya yakınlarının tedavi almadıklarıdır. Bu bulgu, olasılıkla Aydın’ın Kuşadası, Didim gibi turizm bölgelerinde ikinci konut sahibi olanların ya da tatillerini bu bölgelerde geçirenlerin görece coğrafi yakınlığı nedeniyle Aydın merkeze bireysel olarak gelmelerine dayandırılabilir. Cinsiyet açısından dağılıma bakıldığında yurtdışı sigortalı hastaların 76’sı (%45) erkek, 91’i (%55) kadın hastadır. Statüleri açısından incelendiğinde ise yurtdışı sigortalıların 129’unun (%77) emekli, 38’inin (%23) diğer kategorisinde oldukları görülmektedir.

İkamet tipine göre yabancı sigortalılardan en yüksek katılımının 126 (%86) hasta ile Aydın’dan, 12 (%8) hasta ile Muğla’dan, 4 (%3) hasta ile İzmir’den olduğu anlaşılmıştır. Bu illeri sırasıyla Antalya (0,75), Ankara (0,75), Bursa (0,75) ve Uşak (0,75) izlemektedir. Bu durum yurt dışı sigortalı olanlarla benzerlik göstermektedir. Olasılıkla bu hastalar da bölgedeki turizm destinasyonlarında tatil yapan kişilerdir. Diğer yandan yurtdışı sigortalılardan farklı olarak bu kategorideki hastalar hastaneye kendileriyle beraber yakınlarını da getirmişlerdir. Bu hastalardan bireysel olarak gelen 68 (%46) olduğu halde, eş statüsünde 68 (%46) ve çocuk statüsünde ise 10 (%8) hasta bulunmaktadır. Yabancı uyruklu hastaların 61’i (%42) erkek ve 85’i (%58) kadın olup, statüleri bakımından emekli olanların sayısı 22 (%15), diğer kategorisindekilerin 46 (%31) ve çalışanların sayısı 79’dur (%54). Yurt dışı sigortalılara kıyasla yabancı uyruklu hastaların çalışan ağırlıklı oldukları dikkat çekmektedir.

Tablo 3: Yurtdışında İkamet Eden Yurtdışı Sigortalı ve Yabancı Ülke Vatandaşı Olan Hastaların Demografik Özellikleri

Ülke	Yurtdışı Sigortalı								Yabancı Ülke Vatandaşı								Toplam
	Yakınlık			Cinsiyet		Statü			Yakınlık			Cinsiyet		Statü			
	Kendisi	Eşi	Çocuğu	Erkek	Kadın	Emekli	Diğer	Çalışan	Kendisi	Eşi	Çocuğu	Erkek	Kadın	Emekli	Diğer	Çalışan	
Almanya	94			38	56	47	47										94
Belçika	4			4		2	2										4
Azerbaycan									1	1			2		1	1	2
Avusturya	18			8	10	9	9										18
Hollanda	6			3	3	1	5										6
Endonezya									1				1			1	1
Toplam	122	0	0	53	69	59	63	0	2	1	0	0	3	0	1	2	125

Tablo 3'te yurtdışı sigortalı olup yurtdışında yaşayan en yüksek hasta katılımı 94 (%77) hasta ile Almanya, 18 (%15) hasta ile Avusturya, 6 (%5) hasta ile Hollanda ve 4 (%3) hasta ile Belçika'dan gelen hastalar olduğu görülmektedir. Azerbaycan vatandaşlarından birisi dışında yurtdışı sigortalıların tümü hastaneye bireysel olarak gelmiştir. Hastaların 53'ü (%44) erkek ve 69'u (%56) kadındır ve bunların 59'u (%49) emekli, 63'ü (%51) ise diğer kategorisinde yer almaktadır. Diğer yandan bu kategorideki hastaların NVİ veri tabanından yapılan kontrollerde T.C. uyruklu oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla yurtdışında çalışıp Türkiye'ye seyahatleri esnasında dental tedavi hizmeti aldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 3'te belirtildiği üzere yabancı sigortalı olup ikameti yurtdışında olan iki Azerbaycan ve bir Endonezya vatandaşı olan üç hasta bulunmaktadır. Bunun yanısıra Azerbaycan'dan gelen hastalardan birinin eş statüsünde tedavi aldığı, üç hastanın kadın olduğu, bunlardan ikisinin çalışan birinin ise diğer statüsünde yer aldığı görülmektedir. Öte yandan yabancı sigortalı hastaların ise yabancı uyruklu hastalar oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Aydın'da Yaşayan Yabancı Ülke Vatandaşı ve Yurtdışı Sigortalılar

Yerleşim Yeri	Yurtdışı Sigortalı	Yabancı Ülke Vatandaşı
Aydın/ Merkez	82	92
Bozdoğan	2	
Çine	2	
Didim	9	5
Germencik	2	
İncirliova	4	3
Koçarlı	1	
Köşk	2	
Kuşadası	25	20
Kuyucak	2	
Nazilli	4	4
Söke	6	2
Sultanhisar	3	
Yenipazar	2	
Toplam	146	126

Tablo 4'te ADÜ'den hizmet alan yabancı ülke vatandaşı ve yurtdışı sigortalı ülke vatandaşları ikametlerine göre kategoriye ayrılmıştır. Buna göre en fazla hasta katılımının her iki sigortalılık tipinde de Aydın merkezde yaşayan hastalardan oluştuğu görülmektedir.

Yurtdışı sigortalı olup Aydın merkezde yaşayarak hizmet alan hasta sayısı 82'dir. Sonrasında bu rakamı 25 hasta ile Kuşadası, 9 hasta ile Didim, 6 hasta ile Söke, 4 hasta ile Nazilli ve İncirliova, 3

hasta ile Sultanhisar, ikişer hasta ile Bozdoğan, Çine, Germencik, Köşk, Kuyucak ve Yenipazar ve 1 hasta ile Koçarlı takip etmektedir.

Yabancı ülke vatandaşı olarak Aydın merkezden 92 hasta ADÜ'den dental hizmet almıştır. Kuşadası ikametli olan 20, Didim'den 5, Nazilli'den 4, İncirliova'dan 3 ve Söke'den 2 hasta tedavi almak amacı ile hastaneye başvurmuştur.

Tablo 5: *Almanya'nın Çeşitli Şehirlerinden Gelen Yurtdışı Sigortalı Hastalar*

Almanya ve Şehirleri			
Şehir	Kişi	Şehir	Kişi
Berlin	11	Felsberg	2
Köln	6	Frankfurt	2
Mainz	3	Wiesbaden	2
Almanya	3	München	2
Kornwestheim	2	Münsingen	2
Nürnberg	2	Niederkassel	2
Oberderdingen	2	Norderstedt	2

Almanya'dan gelen hastalar Tablo 5'te şehirler açısından incelendiğinde, tüm hastaların yurtdışı sigortalı olduğu görülmektedir. En fazla başvuru sayısının Berlin'den 11, sonrasında Köln (6), Almanya merkez olarak belirtilen 3 ve Mainz'den 3 hasta ilk üç sırada yer almaktadır. Felsberg, Frankfurt, Kornwestheim, München, Münsingen, Niederkassel, Norderstedt, Nürnberg, Oberderdingen ve Wutoschingen'den gelen hasta sayısı ikişer olup, diğer şehirlerden katılım ise birdir.

Tablo 6: *Belçika, Hollanda ve Avusturya'nın Çeşitli Şehirlerinden Gelen Yurtdışı Sigortalı Hastalar*

Belçika – Şehirler (Yurtdışı Sigortalı)	
Şehir	Kişi
Anderlecht	2
Marcinelle	1
Vise	1

Hollanda - Şehirler (Yurtdışı Sigortalı)	
Şehir	Kişi
Eindhoven	1
Losser	1
LR Vlaardingen	2
Rotterdam	1
SH den Haag	1

Avusturya- Şehirler (Yurtdışı Sigortalı)	
Dornbirn	1
Feldkirch	1
Gmunden	2
Grieskirchen	2
Innsbruck	2
Linz	3
Ludesch	1
Lutenua	1
Wien	5

Tablo 6'da görülebileceği üzere Belçika, Hollanda ve Avusturya'dan gelen hastalar şehirler açısından incelendiğinde tüm hastaların yurtdışı sigortalı olduğu görülmektedir. Belçika'dan gelen 2 hasta ile Anderlecht ve birer hasta ile Marcinelle ve Vise'den katılım gösterildiği anlaşılmaktadır. Hollanda'nın LR Vlaardingen şehrinden 2 hasta, Eindhoven, Losser, Rotterdam ve SH den Haag'dan birer hasta hizmet almıştır. Avusturya'dan ise ilk sırada Wien şehrinden 5 hasta, Linz'den 3 hasta ve Grumden, Grieskirchen, Innsbruck'dan ikişer hasta katılım göstermiştir.

Tablo 7: *Endonezya ve Azerbaycan'ın Çeşitli Şehirlerinden Gelen Yabancı Ülke Vatandaşı Sigortalı Hastalar*

Endonezya (Yabancı Ülke Vatandaşı)	
Şehir	Kişi
Endonezya	1

Azerbaycan- Şehirler (Yabancı Ülke Vatandaşı)	
Şehir	Kişi
Saatlı	2

Yabancı ülke vatandaşı olarak dental hizmet alan hastalar ise Tablo 7’de geldikleri ikamet yerlerine göre tablolaştırılmıştır. Tablo 7’ye göre Endonezya’dan gelen bir, Azerbaycan/ Saatli’dan ise iki hasta hastaneyi ziyaret etmiştir.

Tablo 8: Aydın İl ve İlçelerinden Gelen Yurtdışı Sigortalı Hastaların Hizmet Aldıkları Bölümler ve Ekonomik Katkıları

	İl ve İlçeler	Hasta Sayısı	Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi	Periodontoloji	Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi	Endodonti	Ortodonti	Restoratif Diş Tedavisi	Protetik Diş Tedavisi	Pedodonti	Toplam Ödeme (₺)
Yurtdışı Sigortalılar	Aydın	82	100*	43	48	10		15	47	5	40,226.70
	Bozdoğan	2	3	2	1	1					390.66
	Çine	2								8	402.79
	Didim	9	10	2	1	1					559.99
	Germencik	2	4					1			86.02
	İncirliova	4	5	2	7	1		1	3		1,442.78
	Koçarlı	1	1		4				1		784.70
	Köşk	2	4	5	3				2		1,353.40
	Kuşadası	25	22	11	10			2	6	1	2,553.64
	Kuyucak	2	2	1		1		1	2		1,012.96
	Nazilli	4	5	1	2				1		508.98
	Söke	6	4	5	4			1	4	2	1,405.81
	Sultanhisar	3	5	2	4	2		2	3		2,879.12
	Yenipazar	2	3	1				2	4		1,167.49
Başvuru Sayısı		146	168	75	84	16	0	25	73	16	54,831.14

Yurtdışı sigortalı hastaların Aydın Adnan Menderes Üniversitesinde tercih ettikleri işlemler hizmet alınan bölümlere göre Tablo 8’de incelenmiştir. Diş ve çene radyolojisine 168 başvurunun olduğu ve ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Öte yandan sistem gereği hastaneye gelen hastanın tedavi süreci 180 günü geçtiği takdirde sistemdeki teşhisleri silinmektedir. Bu durumda hastanın tekrar röntgen çekirtmesi ve ilk muayeneye gitmesi gerekmektedir. Tedavisi devam eden hastaların ise tedavi gördüğü bölümlerin talebi üzerine yapılan tedavi sonrası tekrar röntgen talep edilebilmektedir. Bu sebeple hastalar birden fazla röntgen çekebilmektedir.

İkinci sırada 84 hasta başvurusu ile ağız, diş ve çene cerrahisi, üçüncü sırada 75 başvuru ile periodontoloji bölümü bulunmaktadır. Ayrıca 73 hasta protetik diş tedavisinden, 25 hasta restoratif diş tedavisinden, 16 hasta endodontiden ve 16 hasta pedodonti bölümünden hizmet almıştır.

Aydın’da ikamet eden hastalar ağız diş ve çene radyolojisine 100, periodontolojiye 43, ağız diş ve çene cerrahisine 48, endodontiye 10, restoratif diş tedavisine 25, protetik diş tedavisine 73 hasta başvuru yapmıştır. Aydın merkezde ikamet eden hastalar toplam 40,226,70 TL ödeme yapmışlardır.

Kuşadası’ndan gelen 25 hasta, ağız diş ve çene radyolojisinden 22, periodontolojiden 11, ağız diş ve çene cerrahisinden 10, restoratif bölümünden 2, protetik bölümden 6 ve pedodonti bölümünden bir defa dental hizmet almıştır. Kuşadası’nda yaşayan yurtdışı sigortalıların ADÜ’ye yapmış oldukları ödeme toplamı 2,553.64 TL’dir.

Sultanhisar ilçesinden gelen 3 hasta, ağız diş ve çene radyolojisine 5, periodontoloji bölümüne 2, ağız diş ve çene cerrahisine 4, endodontiye 2, restoratif bölümüne 2, ve protetik bölümüne 3 defa gelerek toplamda 2.879,12 TL ödemeye yapmışlardır.

Tablo 9: *Aydın İl ve İlçelerinden Gelen Yabancı Ülke Vatandaşı Hastaların Hizmet Aldıkları Bölümler ve Ekonomik Katkıları*

	İl ve İlçeler	Hasta Sayısı	Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi	Periodontoloji	Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi	Endodonti	Ortodonti	Restoratif Diş Tedavisi	Protetik Diş Tedavisi	Pedodonti	Toplam Ödeme (₺)
Yabancı Ülke Vatandaşları	Aydın	92	81	43	30	14		26	12		20.082,94
	Didim	5	6	1	8						2.624,89
	İncirliova	3	3		1						156,04
	Kuşadası	20	28	6	8	4		7	7		5.467,20
	Nazilli	4	3	1	3				1	1	327,94
	Söke	2	2								48,54
	Başvuru Sayısı	126	123	51	50	18	0	33	20	1	28.707,55

Yabancı ülke vatandaşlarının ADÜ’de tercih ettikleri dental işlemler Tablo 9’da bölümlere göre ele alınmıştır. Bu bölümlerden en fazla başvuru, ağız diş ve çene radyolojisine yapılmıştır (123 kişi). Periodontolojiye 51, ağız diş ve çene cerrahisine 50, endodontiye 18, restoratif diş tedavisine 33, protetik dil tedavisine 20, pedodontiye 1 hasta başvuruda bulunmuştur. Yabancı ülke vatandaşlarından ortodontik tedavi alan hasta olmamıştır. Aydın’da yaşayan yabancı ülke vatandaşları toplam 28,707.55 TL ödeme yaparak diş tedavisi hizmeti almışlardır.

Aydın merkezden geldiği belirlenen 92 hasta, ağız diş ve çene radyolojisi bölümüne 81, periodontoloji bölümüne 43, ağız diş ve çene cerrahisine 30, endodonti bölümüne 14, restoratif bölümüne 26 ve protetik diş tedavisine 12 defa gelecek 20,082.94 TL ödeme yapmışlardır.

Didim ilçesinden gelen 5 hasta ağız diş ve çene radyolojisine 6, periodontoloji bölümüne 1, ağız diş ve çene cerrahisine 8 defa gelecek toplamda 2,624.89 TL,

Kuşadası’dan gelen 20 hasta, ağız diş ve çene radyolojisinden 28, periodontolojiden 6, ağız diş ve çene cerrahisinden 8, endodontiden 4, restoratif bölümünden 7, protetik bölümden 7 defa dental hizmet almış ve ADÜ’ye toplam 5,467.20 TL ödeme yapmışlardır.

5 Sonuçlar

Bu çalışmada ADÜ’den dental hizmet alan yurtdışı ve yabancı ülke vatandaşlarının öncelikle demografik özellikleri ikincil önemli unsur olarak hizmet aldıkları bölümler ve ekonomik katkıları araştırılarak sağlık hizmetlerinde talep gören işlemlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Dental turizmde hizmet alan kişiler sınıflandırılmak istenildiğinde literatürde oldukça kısıtlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Lubowiecki-Vikuk (2018)’a göre dental turizmde iki tür turist sınıflandırması yapılabilmektedir. Bunlardan ilki diş tedavisine erişmek veya tatil paketinin bir parçası olarak yabancı bir ülkeye seyahat eden dental turistlerdir. İkinci turist tipi ise tatil amacıyla akrabalarını ziyaret ederek kaldıkları süre boyunca diş tedavilerini yaptırarak ülkesine geri dönen göçmen turistlerdir. Işık (2019)’a göre ise dental turistler üç kategoride ele alınabilir. İlki dental turizmde hizmet almak için gelen ve bu süreci turistik ürünlerle birleştirenlerdir. İkinci kategoride en az altı ay Türkiye’de ikamet eden, emeklilik, evlilik gibi sebeplerle ziyarette bulunan veya hayatlarının geri kalan kısmını Türkiye’de geçirmek isteyen kişiler yerleşik yabancılar bulunmaktadır. Üçüncü kategoride ise çalışmak, eğitim almak isteyen veya doğal afet gibi nedenlerle ülkelerini terk ederek Türkiye’ye yerleşen kişiler olan göçmenler yer almaktadır. Öte yandan ADÜ’den alınana SGK verilerinde hastalar yurtdışı sigortalı ve yabancı ülke vatandaşı olarak iki kategoriye göre

ayrılmışlardır. Buna göre Lubowiecki-Vikuk (2018)'un göçmen olarak ifade ettiği ve Işık'a (2019) göre yerleşik yabancı olarak ifade edilen grubun SGK sistemindeki yurtdışı sigortalı hastalara karşılık geldiğini ifade etmek mümkündür. Yine Işık (2019;39) tarafından göçmen olarak tanımlanan kişiler ise SGK sisteminde yabancı ülke vatandaşı olarak karşılık bulabilmektedir. Bu çalışmada, yabancı ülke vatandaşlarının; çalışma, eğitim gibi sebeplerle uzun süre kalacak kişilere verilen yabancı kimlik numarası ile hizmet aldığı da görülmüştür. Dolayısıyla yabancı kimlik kartı numarası turistlere verilmediği için bu grupta incelenen kişilerin hiçbirinin turist olmadığını söylemek mümkündür.

ADÜ'ye 2014-2020 yılları arası gelen tüm hastalar Tablo 1'de gösterilmiştir. Buna göre 289 yurtdışı sigortalı ve 149 yabancı ülke vatandaşı dental hizmet almak amacıyla hastaneye başvurmuştur. Aynı tabloya göre Türkiye'de ikamet edenlerin 313, yurtdışında ikamet edenlerin ise 125 kişi olduğu görülmektedir. En yüksek başvurunun yurtdışı sigortalılar tarafından yapıldığı (%66) belirlenmiş olup, bu hastaların tamamının Türk vatandaşı oluşunun, kültürel açıdan tercih edilebilirlikte diğer sağlık hizmeti sunan ülkelere göre göreceli öncelik sağladığı düşünülmektedir. Oltean, Gabor, Stancioiu, Kardos, Kiss ve Marinescu (2020)'nın belirttiğine göre Alman veya Avusturya vatandaşlarının doğu Avrupa ülkelerine dental turizm için seyahat etmelerinde kültürel yakınlığın tercih sürecinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Gheorge, Zürcher ve Filippi (2017) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, İsviçre'deki dental hastalar kültürel benzerlik sebebiyle Almanya'yı tercih etmektedir. Dolayısıyla literatürde yer alan bu bilgiler ve çalışmadan elde edilen bulgular dikkate alındığında, ikameti Türkiye'de olan yurtdışı sigortalı hastaların dental turizm açısından önemli bir hedef pazar olarak değerlendirilebileceği anlaşılmıştır.

Peng, Song, Crouch ve Witt, (2015) sağlık turizmi hizmeti alacak hastaların uzun mesafeli uçuşları kısa mesafeli uçuşlara göre lüks bulduklarını, aynı kıta içerisinde yapılan sağlık turizmi destinasyon seçimlerinin ise daha yüksek olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca Serra Bayram ve Uzunlu Akkühah'ın (2020) Kayseri'de gerçekleştirdikleri bir araştırmada Almanya, Hollanda, Fransa, Belçika ve Avusturya gibi ülkelerin hedef ülkeler olarak belirlenmesi gerekliliği önerilmiştir. Öte yandan hastaların dental hizmet arayışında tercih ettikleri destinasyonun ikametlerine yakın olan veya ikinci konutlarının bulunduğu yer olduğu da açıklanmaktadır (Işık, 2019). Bu açıdan çalışma verileri de göz önünde bulundurularak Türkiye'de ikinci bir konutu olan hastaların dental turizm açısından bir potansiyel olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde hastaların genellikle geldikleri ülkelerin Almanya, İngiltere veya Hollanda olduğu görülmektedir (Işık, 2019; Özgürel ve Avcıkurt, 2018). Bu durum TÜİK verileri ile kıyaslandığında 909,000 Irak, 849,000 İran ve 400,000 Rusya Federasyonu vatandaşının Türkiye'de konut satın aldıkları, Almanya'nın ise 8. sırada olduğu (TÜİK, 2021) görülmektedir. Dolayısıyla dental turizmde halihazırda bilinen hedef pazarların dışında Ortadoğu ülkelerinin de yeni hedef pazarlar olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Bu çalışmada hedef pazarları daha iyi anlayabilmek amacıyla öncelikle hastaların demografik özellikleri (yakınlık, cinsiyet ve statü) sınıflandırılmış olup veriler Tablo 2 ve Tablo 3'te incelemeye hazır hale getirilmiştir. Yakınlıkları açısından yapılan incelenmelerde gelen hastalarının aile bireyleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre yurtdışı sigortalı hastalar hastaneye yalnız gelmişler, ancak yabancı ülke vatandaşlarından 68'i eş ve 10'u çocuklarının da tedavi almaları için hastaneye ziyarette bulunmuşlardır. Lwin, Punnakiikashem, ve Thananusak (2021) tarafından yapılan bir çalışmada katılımcıların Bangkok'ta yaşayan arkadaşları ve akrabalarından tavsiye aldıklarını ve buna istinaden Bangkok'ta tedavi oldukları belirlenmiştir. Aynı çalışmada dental hastaların %25.5'i ailesi, %21.7'si eşleri ve %19.8'i arkadaşları ile seyahat etmişlerdir. Benzer şekilde Jaapar, Musa, Moghavvemi ve Saub (2017:544)'ın çalışma verilerine göre, dental hizmet almak isteyen hastaların %40.9'u ailesiyle, %25.9'u eşleriyle, %14.5'i yalnız seyahat etmektedir. Guy, Henson ve Dotson (2015; 73)'ün çalışmalarında ise genel bir değerlendirmeye sağlık turizmindeki hastaların büyük

çoğunluğunun çocukları ile seyahat ettikleri açıklanmıştır. Işık'ın (2019) çalışmasında da hasta yakınları olan refakatçilerin önemli bir hedef pazar şeklinde değerlendirilebilecekleri vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, yurtdışı sigortalılara yapılacak pazarlama faaliyetlerinde ağırlığın daha çok bireysel dental paketlere, yabancı ülke vatandaşlarına yapılacak pazarlama faaliyetlerinin ise ailelere yönelik dental paketler şeklinde düşünülmesinde yarar bulunmaktadır.

Hastaların cinsiyetleri açısından bir değerlendirme yapıldığında katılımcıların daha çok kadınlardan oluştuğu görülmüş ve bu bulgunun önceki çalışmalarla örtüşen yönleri olduğu anlaşılmıştır. Sözelimi Han ve Hyun (2015) sağlık turizmi çalışmalarında katılımcıların cinsiyetine göre sınıflandırmanın önem arz ettiğini vurgulamış ve gerçekleştirdikleri bir çalışmada katılımcıların %66'sının kadınlardan oluştuğunu belirlemişlerdir. Benzer sonuç Yeoh, Othman ve Ahmad (2013) araştırmalarında da ortaya çıkmıştır. Diğer yandan Guy, Henson ve Dotson (2015) cinsiyeti farklı bir bakış açısıyla ele alarak bu değişkeni turist ve turist olmayanlara göre sınıflandırmışlardır. Buna göre turist olmayan sağlık turizmi katılımcıları genellikle kadın, turistlerde ise erkeklerdir. Cham, Lim, Sia, Cheah ve Ting (2021) çalışmalarında ise kadın ve erkek oranlarının eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kadın tüketicilerin beyin yapısı, odaklanma ve ayrıntılı düşünme gibi fizyolojik farklılıklardan kaynaklı birçok etken satın alma faaliyetinde önemli rol almaktadır. Dolayısıyla kadınlara yönelik yapılacak pazarlama faaliyetlerinde kadınların medeni durumu (evli, bekâr, çocuklu veya çocuksuz), ilişkili ürünlerin bir arada sunulması, fiyat faktörünün ve fazla miktarda satın alınan fiyat üzerindeki etkisine odaklanılması, kolay ulaşım taleplerinin olduğu, ürün üzerinde duygusal yararlarının da vurgulanması ve üründe farklılık yaratan detaylara önem verilmesi gerekliliği yönünde tavsiyeler bulunmaktadır. Ağızdan ağıza pazarlamada da kadınların bu süreçte daha fazla yer aldıklarına ilişkin bulgular söz konusudur (Özdemir ve Tokol, 2008). Dolayısıyla kadın dental hastalara yönelik yapılacak pazarlama faaliyetlerinde; tedavi ve fiyat sunumundan önce medeni durumları öğrenilerek, şayet var ise çocuğunu veya eşini de kapsayacak kampanyalı paketlerin oluşturulması yarar sağlayabilecektir. Nitekim bu çalışmanın verilerinde de ikameti Aydın'da bulunan kadın hastaların daha fazla katılım gösterdiği görülmüştür. Bu anlamda kadın hastalar için hastane konumunun önemi dikkate alındığında, hastane tarafından bir transfer aracının temin edilmesi dental hizmet satın alınma karar sürecine olumlu bir ekti de sağlayabilecektir. Ayrıca dental işlemlerde tedavinin işlevselliği ile birlikte gülüş estetiği gibi duygusal açıdan tedavilerin sağlayacağı hedonik yararların vurgulanması da hem estetik hem de dolgularının yapılması veya lamina işlemi gibi kaplamalarla kırılmış veya ayrık olan dişlerin daha fazla zarar görmeden ve çürümeden kaplamalarının yapılması sayesinde estetik ve işlevselliği bir araya getirerek karar verme sürecine olumlu katkı sağlayabilecektir.

Statüleri bakımından incelendiğinde belirli yaş aralıklarında olan emekli, diğer ve çalışan statüsündeki kişilerin hedef pazar belirlemede önemli bir veri sunacağı düşünülmektedir. Guy vd. (2015) tarafından yapılan bir çalışmaya göre sağlık turisti ve turist olmayan hastalar karşılaştırıldığında, her iki grupta da 60 yaş ve üzeri olanların daha fazla katılım sağladığı görülmüştür. Cham, Lim, Sia, Cheah ve Ting (2021)'e göre sağlık turizminde en fazla 46-55 yaş aralığındaki hastalar katılım göstermektedir. Diğer yandan 2040 yılında Amerika'da 35-44 yaş aralığında olanların 45.151 milyon kişi, 45-64 yaş aralığında olanların 83,124 milyon kişi, 85 yaş ve üzerinin 17,856 milyon ve 100 yaş üzerinin 1.212 milyon olacağı tahmin edilirken; 2080 yılında 35-44 yaş aralığında olanların 58,858 milyon kişi, 45-64 yaş aralığında olanların 107,034 milyon kişi, 85 yaş ve üzerinin 33,908 milyon kişi ve 100 yaş ve üzerinin 5,919 milyon kişi olacağı öngörülmektedir (Spencer, 1989). Işık'ın (2019) bir çalışmasında da yaş itibarıyla emekli olanların daha fazla dental tedavi aldıkları belirlenmiştir. Işık ve Tanrısevdi'nin (2020) çalışmalarında da 1946-1964 yılları arasında doğmuş ve günümüzde emekli olarak 57-75 yaş aralığında olan Bebek Patlaması Kuşağının dental turizm açısından önemli bir hedef pazar olarak değerlendirilebileceği önerisinde bulunulmuştur. Uluslararası Stratejik Araştırmalar

Kurumu Türkiye'deki Yerleşik Yabancıların Türk Toplumuna Entegrasyon Sorunları ve Fırsatlar Raporunda da (2008) emeklilik göçünde Türkiye'nin tercih edilen bir ülke olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre de yurtdışı sigortalıların büyük çoğunluğunun emekli oldukları, yabancı ülke vatandaşlarının büyük çoğunluğunun ise çalışan kişilerden oluştuğu görülmüştür. Dolayısıyla yurtdışından gelen hastalara yönelik pazarlama faaliyetlerinde emekli olan kişilerin zaman açısından herhangi bir sorunlarının olmayışı önemli bir avantajdır ve bu özellik onları önemli bir niş hedef pazar olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle emekli olarak yaşayan yurtdışı sigortalı kişilerin sigortalarının dental tedavileri kapsamaması ve fiyat unsuru göz önüne alındığında, Türkiye'nin diğer ülkelere kıyasla daha uygun fiyat politikası izlemesi ve tercih edilebilir bir ülke olarak sağlık turizmi pazarında güven veren bir ülke konumunda oluşu, bu niş pazara yönelik tutundurma çalışmalarına ivme kazandırılmasının önemini arttırmaktadır.

Yurtdışında ikamet ederek ADÜ'den hizmet alan hastalara ilişkin bulgular ele alındığında, en fazla hasta potansiyelinin Almanya'dan gelen hastalar olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda 2013 yılı ülkelere göre sınır kapılarından yapılan girişler incelendiğinde en fazla girişi 4.813,182 kişi ile Alman vatandaşlarının yaptığı görülmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2013). 2016 yılı Göç Raporları ülkelere göre sınır kapısı girişlerine incelendiğinde ise 24.686.471 kişi arasında ilk sırayı yine 3.808.463 kişi ile Almanya almıştır (Türkiye Göç Raporu, 2016). Çalışmanın bulgularına göre yurtdışında yaşayarak hizmet alan hastaların en çok Almanya'dan gelmesinin yanı sıra Avusturya, Hollanda ve Belçika'nın da önemli hedef pazarlar oldukları görülmektedir. Bu pazarların ortak yönünün bu ülkelerde yaşayan Türk Vatandaşlarının yoğunluğu olduğundan söz etmek mümkündür. Ayrıca Türkiye'nin ülkeler arası yapmış olduğu ikili anlaşmalar yoluyla daha fazla hastaya hizmet verilebileceği hususunu da gözden kaçırmamakta yarar bulunmaktadır (Tanrısevdi ve Işık, 2020). Diğer yandan araştırma bulgularından yabancı ülke vatandaşlarının daha çok Azerbaycan ve Endonezya'dan gelen hastalar oldukları belirlenmiştir. Bu hastaların evlilik, çalışma ve eğitim gibi sebeplerle Türkiye'de bulduklarından söz edilebilir. Araştırma bulgularından hareketle gerçekleştirilecek pazarlama faaliyetlerinin ise yüksek katılım sayısının olduğu Almanya'dan gelen hastalara yoğunlaştırılmasının yararlı olacağı, Almanya'nın yanı sıra gurbetçi vatandaşların yoğun yaşadıkları diğer Avrupa ülkelerinin de hedef pazar seçenekleri arasına alınmalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

İncelenen dental turizm literatüründe, yabancı ülke vatandaşları ve yurtdışı sigortalıların dental turizme olan katkıları, geldikleri ülkelerin ikamet edilen şehirlerine göre ayrı ayrı ele alınmıştır. Söz gelimi Karini (2017) Hindistan'ın sağlık turizmi potansiyelini şehirlere göre ayırarak incelemiştir. Bu çalışmada da ADÜ'den hizmet alan dental hastalar Aydın ili ve ilçeleri, ayrıca detaylı olarak Almanya, Belçika, Hollanda ve Avusturya'daki şehirler özelinde değerlendirilmişlerdir. Aydın il ve ilçeleri açısından bakıldığında, en fazla katılımın Kuşadası ve Didim gibi ikincil konutların yoğun olduğu turizm merkezlerinden sağlandığı görülmüştür. Işık'ın (2019) bir çalışmasında da, Kuşadası ve Didim'de yaşayan yerleşik yabancıların dental turizm açısından önemli bir niş pazar oldukları belirlenmiştir. Buna göre Aydın'daki inceleme konusu yapılan Diş Hekimliği Fakültesinin belirtilen bu iki destinasyona yakın oluşunun hastaların hizmet talebinde etkisi olduğundan söz etmek mümkündür. Bu anlamda turizm merkezlerinde dental turizmin daha fazla yapılabilmesinin önünü açabilmek için bölgenin turizm türüne uygun programların oluşturulması sayesinde potansiyel hedef pazarlardaki hastaların ilgisini daha fazla çekmek mümkün olabilecektir. Örneğin Kuşadası'nda deniz, kum, güneş ile kültür turizmi birleştirilerek dental turizm yapılabilmesi gibi, Uludağ'da hastalar hem kayak yapıp hem dental işlemlerini kayak programlarına göre tedavi planları alabilirler.

Diğer yandan yurtdışı sigortalı Almanya'dan gelen hastalar ikamet ettikleri şehirlere göre incelendiğinde en yoğun katılımın Berlin, bunu sırasıyla Köln ve Mainz'ın takip ettiği görülmüştür. Belçika'dan Anderlecht, Avusturya'dan Viyana ve Hollanda'dan L.R. Vlaardingen ise en fazla hasta katılımının olduğu diğer Avrupa şehirleridir. Yabancı ülke vatandaşı olarak gelen hastalar ise

Endonezya için merkez olarak belirtildiğinden ikamet edilen şehirlere göre bir değerlendirme yapılamamıştır. Azerbaycan'dan ise Saatlı şehri öne çıkmaktadır. Dolayısıyla belirtilen şehirler dental turizm açısından önemli yurtdışı hedef pazarlar olarak ele alınabilirler.

Tedavi alınan bölümler açısından bir değerlendirme yapıldığında ise Aydın'da yaşayan 146 yurtdışı sigortalı hastanın 457 defa farklı birimlere başvuru yaparak 54.831,14 TL ödeme yaptığı ve 146 hastanın; ilk sırada 168 başvuru ile ağız diş ve çene radyolojisine, ikinci sırada 84 başvuru ile ağız, diş ve çene cerrahisine ve üçüncü olarak periodontoloji bölümüne başvuruda buldukları belirlenmiştir. Jaapar, Musa, Moghavvemi ve Saub'un (2017:544) elde ettiği bulgulara göre ise dental turizm alanında en yüksek üç başvuru yapılan bölüm periodontoloji, restoratif ve ağız diş ve çene cerrahisidir. Işık (2019) ise çalışmasında, ilk üç sırada ağız diş ve çene cerrahisi, ağız diş ve çene radyolojisi ve restoratif olduğunu saptamıştır. Lovelock, Lovelock ve Lyons (2018) Yeni Zelanda'ya dental tedavi için gelen hastaların %90'dan fazlasının protetik tedaviler, en az hastanın ise ortodonti ve restoratif alandaki diş beyazlatma hizmeti satın aldıklarını belirlemişlerdir. Dolayısıyla dental tedavilerden en çok hangi hizmet alanının tercih edildiği hususunda genel bir sıralama yapmanın güç olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan Tanrısevdi ve Işık'ın (2020) bir çalışmasına göre restoratif, protetik diş tedavisi ve ortodontik tedaviler Türkiye'de görece olarak daha uygun fiyatlarla gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre ise yurtdışı sigortalılar ve yabancı ülke vatandaşlarından ortodontik tedavi alan hiç hasta bulunmadığı görülmüştür. Bunun olası nedenlerinin ise tedavi sürelerinin uzunluğu, aynı doktora gelme gerekliliği ve her ay periyodik olarak seanslara katılma zorunluluğu olduğu düşünülmektedir. Nitekim bölümlere başvuru sayısı açısından veriler daha detaylı incelendiğinde, en yüksek katılımın Aydın merkezden olduğu (82 hasta ve 268 başvuru) görülmüştür. Dolayısıyla bazı hastaların birden fazla kez ADÜ'ye geldikleri anlaşılmaktadır. Bu durum hastaneye olan yakınlık ile alınan hizmet türü arasında bir ilişkinin varlığına işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Yapılan ödemeler açısından bir değerlendirme yapıldığında ise araştırma verilerinden 126 yabancı ülke vatandaşının 206 defa farklı bölümlere başvuru yaptıkları (birden fazla kez başvuru) ve toplam 28,707.55 TL ödemede buldukları görülmüştür. En fazla başvuru yapanların yine Aydın merkezde yaşayan yabancı ülke vatandaşları olduğu belirlenmiştir. En fazla ekonomik katkıyı yapan ikinci sıradaki hastalar ise Kuşadası'nda yaşayan yabancı ülke vatandaşlarıdır. Kuşadası'nda yaşayan yabancı ülke vatandaşları toplam 5,467.20 TL katkı sağlamışlardır. Didim ise 2,624.89 TL ödeme ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bölümlere yapılan başvurular analiz edildiğinde de benzer şekilde 92 hasta ve 206 başvuru ile Aydın merkez ilk sıradadır. Kuşadası'ndan gelen 20 hastanın 60 başvurusu ile ikinci, Didim'den gelen 6 hastanın 15 başvurusu ile üçüncü sırada yer aldığı ve ekonomik katkılarının yine aynı sırada oldukları görülmüştür. Dolayısıyla ekonomik katkı ile hastaneye olan görece yakınlık ya da daha kolay ulaşılabilirlik arasında bir ilişki bulunduğu söz edilebilir. Diğer yandan Akbar vd. (2020) tarafından dental turizmde en önemli motivasyonun fiyat faktörü olduğu vurgulansa da Işık'ın da (2019) bir çalışmasında belirttiği üzere; özellikle yurtdışında sigortalı olup Türkiye'de yaşayan yerleşik yabancıların sigortalarını kapsamadığı halde, dental hizmetler açısından önemli düzeyde döviz kuru avantajı elde edebildikleri belirlenmiştir.

Bu çalışmada bir kamu hastanesine ait ikincil verilerden yararlanılarak açıklanan bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır. Literatürde kamu hastanelerine ait verilere dayanarak dental turizm potansiyelinin incelenmesine ilişkin bu tür bir çalışmanın yapılmamış olmasının bu araştırmayı özgün kıldığı düşünülmektedir. Öte yandan katılımcıların aynı destinasyonu ya da aynı sağlık kuruluşunu tekrar ziyaret etme eğilimleri bu çalışmada yararlanılan ikincil verilerden anlaşılamamıştır. Oysa farklı destinasyonlarda bu tür çalışmalar söz konusudur. Cham, Lim, Sia, Cheah ve Ting' in (2021) sağlık turizmi üzerinde yaptığı bir çalışmada Çinli sağlık turistlerinin Malezya'yı tekrar ziyaret etme niyetinde oldukları, Chew ve Jahari (2014) ise turistlerin doğal afet ve mücbir sebepler gibi durumlar

olmasına rağmen tekrar aynı destinasyonu ziyaret edebilme niyetinde oldukları şeklinde sonuçlara ulaşmıştır. Dolayısıyla gelecek çalışmalarda hastaların gelme sıklıkları da ölçülerek tekrar ziyaret etme eğilimlerini nicel ya da karma araştırma desenleriyle ortaya çıkarmak mümkün olabilecektir. Ayrıca, ikili anlaşma ve yurt dışı sigortalılar için uygulanan fiyat tarifelerinin yerli hastalara uygulanan fiyatlardan farklı olup olmadığı, Türkiye’den benzer bir tedavi için yurt dışına gidildiğinde tarife farklılığının bulunup bulunmadığının tespit edilmesine yönelik bir araştırmanın yapılmasında da yarar görülmektedir. Bu çalışmanın bulgularından hareketle yurtdışı sigortalı vatandaşların görece üstünlük sağladığı, ancak dental turizmde hastaların çok farklı ihtiyaçlarının oluşu ve bu nedenle kişiye özel planlamalar yapılarak her bir alternatifin kişiselleştirilerek sunulabileceğini göz önünde bulundurmada yarar vardır. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen bulgu ve sonuçların gerek gelecekte dental turizm alanında yapılacak araştırmalara gerekse hastane yönetimlerinin alacakları pazarlama kararlarına ışık tutması beklenmektedir.

Çıkar Çatışması

Makaleyi yazan yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkıları

Ceyda İŞİK: Araştırma probleminin oluşturulması, literatür tarama, veri toplama, analiz etme ve eleştirel inceleme yaparak sonuçlandırma için sorumluluk almıştır.

Abdullah TANRISEVDİ: Araştırma probleminin oluşturulması, araştırmanın tasarımı, denetleme ve düzenleme, verilerin yorumlanması ve sonuçlandırma, imla/dilbilgisi ve entelektüel açıdan tüm çalışmayı düzenlemek için sorumluluk almıştır.

Kaynakça

- Akbar, F.H., Pasiga, B.D., Samad, R., Rivai, F., Abdullah A.Z., Awang A.H., Pasinringi, S.A., Saleh, L.M., Irwandy, D.P. (2020). The relationship between service quality, culture similarity to satisfaction and loyalty of medical (dental) tourism, *Systematic Reviews in Pharmacy*, 11(8), 21-32.
- American Dental Association. (2009). https://www.ada.org/~media/ADA/About%20the%20ADA/Files/statement_ethics_dental_tourism.pdf?la=en
- Ancy, R.J., Shenoy, R.P., Jodalli, P.S., (2020). Benefits of medical and dental tourism – a review, *Journal of Dental and Medical Sciences*, 19(3), 26-31.
- Aydın Adnan Menderes Üniversitesi. (2018). 2019-2023 Stratejik Planı.
- Aydın Adnan Menderes Üniversitesi. (2021). <https://akademik.adu.edu.tr/fakulte/dishekimligi/?s=gb>
- Bagga, T., Vishnoi, S.K., Jain, S., Sharma, R., (2020). Medical tourism: Treatment, therapy & tourism, *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(3), 4447-4453.
- Beylik, U., Kayral, İ.H., Naldöken, Ü. (2015). Sağlık hizmet etkinliği açısından kamu hastane birlikleri performans analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39(2), 205-224.
- Cham, TH., Lim, Y.M., Sia, B.C. Cheah J.H. and Ting, H. (2021) Medical tourism destination image and its relationship with the intention to revisit: a study of Chinese medical tourist in Malaysia. *Journal of China Tourism Research*, 1-29.
- Chew, E.Y.T. and Jahari, S. A. (2014). Destination image as a mediator between perceived risk and revisit intention: a case of post-disaster Japan. *Tourism Management*, 40, 382-393.
- Dang, H.S. Nguyen, T.M.T., Wang, C.N., Day, J.D. and Dang, T.M.H. (2020). Grey system theory in the study of medical tourism industry and its economic impact. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 1-23.

- Dierenfeld, H. and Merceron, A. (2012). Learning analytics with excel pivot tables, *Moodle Research Conference*, 14-15 September 2012, Greece, pp. 115-121.
- Emekli, G. (2014). İkinci konut kavramı açısından turizm coğrafyasının önemi ve Türkiye’ de ikinci konutların gelişimi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 23(1), 25-42.
- Gheorghe R, Zürcher A, Filippi A. (2017). A Dental Tourism From Switzerland to Germany, *Swiss Dental Journal*, 127, 618-633.
- Guy, B.S., Henson J.L.N. and Dotson M.J. (2015) Characteristics of consumers likely and unlikely to participate in medical tourism. *International Journal of Healthcare Management*, 8(2), 68-76.
- Han, H. and Hyun, S.S., (2015). Customer Retention in the Medical Tourism Industry: Impact of Quality, Satisfaction, Trust, and Price Reasonableness. *Tourism Management*, 46, 20-29.
- Hanefeld, J., Lunt, N., Smith, R. and Horsfall, D. (2015) Why Do medical tourists travel to where they do? the role of networks in determining medical travel. *Social Sciences & Medicine*, 124,356-363.
- Işık, C. (2019) Bir Hedef Pazar Seçeneği Olarak Yerleşik Yabancıların Dental Turizm Kapsamındaki Potansiyeli: Kuşadası IDC Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Işık C., Tanrısevdi. A. (2020). Dental Turizmde Alternatif Bir Hedef Pazar: Aydın’ da Yaşayan Yerleşik Yabancılar, *The Journal of International Scientific Research*, 5(3), 243-266.
- Jaapar, M., Musa, G., Moghavvemi, S. and Saub, R. (2017). Dental tourism: examining tourist profiles, motivation and satisfaction. *Tourism Management*, 61, 538-552.
- Jezdovic, I., Popovic, S., Plavljanic, A. and Antic, D. (2021). Development of a dental tourism management system: rent a dent, digital business ecosystems, *I(1)*, 21-24.
- Kovacs, E., and Szocska G. (2013). Vacation for your teeth- dental tourists in Hungary from the perspective of Hungarian dentists. *British Dental Journal*, 215(8), 415-418.
- Lovelock, B., Lovelock, K., Lyons, K. (2018). The Impact of outbound medical (dental) tourism on the generating region: new zealand dental professionals’ perspectives. *Tourism Management*, 67, 399-410.
- Lwin, H.N.N., Punnakiikashem, P. and Thananusak, T. (2021) The level and determinants of international patient satisfaction with dental tourism in Bangkok, Thailand. *Cogent Business& Management*, 1-16.
- Nexhipi, O. (2018) Medical tourism management challenges- the case of dental tourism in Albania. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 4(1), 80-86.
- Oltean, F.D., Gabor, M.R., Stancioiu, A.F., Kardos, M., Kiss, M. and Marinescu, C. (2020). Aspect of marketing in dental tourism-factor of sustainable development in Romania. *Sustainability*, 12, 1-13.
- Özbek, M. (2015). *Dişlerle Tarih Öncesine Yolculuk*, Bilgün Kültür Sanat Yayınları.
- Özgüneş, R.E. (2017), Destinasyon İmajının Yerleşik Yabancıların Yerleşim Yeri Seçimine Etkisi: Bodrum. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Özgürel, G. ve Avcıkurt C. (2018). Yerleşik yabancıların Türkiye turizmüne etkileri: Marmaris ilçesi örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(1), 195-225.
- Peng, B., Song, H., Crouch, G.I. and Witt, S.F. (2015). A Meta-Analysis of International Tourism Demand Elasticities, *Journal of Travel Research*, 54(5), 611-633.
- Resmi Gazete. (2021) 26 Nisan 2011 tarihli ve 27916 sayılı (2021, Mart, 25). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110426.htm>
- Sastry, M. (1992). Estimating the economic impacts of elderly migration, an input out put analysis. *Growth and Change*, 23, 54-79.
- Schanzel, H.A. and Yeoman, I. (2015). Trends in family tourism. *Journal of Tourism Futures*, 1(2), 141- 147.
- Serra Bayram, H. ve Uzunlu Akkühah, A. (2020). Kayseri Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Mevcut Durum Analizi ve 2021-2030 Eylem Planı, 13-28.
- Spencer, G., (1989) Projections of the Population of the United States, by Age, Sex and Race: 1988 to 2080, U.S. Department of Commerce Bureau of Census, Series P-25, No: 1018,1-169.

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri-erisim-tarihi-02.04.2021>, 00:20
- Tanrısevdi, A. ve Işık, C., (2020). Bir hedef pazar seçeneği olarak alman dental turistler açısından Türkiye ve Macaristan'daki dental tedavi fiyatlarının karşılaştırılması. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 328-348.
- Tüik, (2021 Mart 22). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Ekim-2020-33885>
- Türkiye Göç İdaresi (2021 Haziran 10). <https://www.goc.gov.tr/giris-cikis> Türkiye Göç Raporu, 2013, 1-87.
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Türkiye'deki Yerleşik Yabancıların Türk Toplumuna Entegrasyon Sorunları ve Fırsatlar, No:08-04, 2008, Ankara, 9-67.
- Wach,E (2013) Learning about qualitative document Analysis, *Institute of Development Studies*,13,1
- Yeoh, E., Othman, K., Ahmad, H. (2013). Understanding medical tourists: word-of-mouth and viral marketing as potent marketing tools, *Tourism Management*, 34,196-201.
- YTB, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, (2021 Mart 11) <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>
- YTB, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, (2021 Mart 11). <https://www.ytb.gov.tr/soru-cevap/saglik-ve-sosyal-guvenlik-erisim-tarihi-23.03.2021-21:10>
- Zhang J, Seo S and Lee H. (2013). The impact of psychological distance on Chinese customers when selecting an international healthcare service country. *Tourism Management*, 35, 32-40.

© 2020 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).